

Motion

1977/78:1907

av Rolf Hagel och Alf Lövenborg

med anledning av propositionen 1977/78:164 om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

A. Ungdomsarbetslöshetens omfattning och karaktär

1. Värsta arbetslösheten sedan 1930-talet i den kapitalistiska världen

Arbetslösheten i världen har inte varit så omfattande sedan 1930-talet som den är i dag. Några väsentliga tecken till förbättring kan inte heller skönjas. Inte ens monopolens egna prognosmakare tror på någon förbättring förrän långt in på 1980-talet.

Den arbetslöshet som finns i världen är koncentrerad till de kapitalistiska länderna. I de socialistiska länderna är arbetslösheten avskaffad.

I hela världen finns i dag mer än 300 miljoner helt eller delvis arbetslösa. I de högt utvecklade kapitalistiska länderna finns det i dag ca 18 miljoner arbetslösa.

2. Stor andel ungdomar bland de arbetslösa

Ungdomarna utgör en stor andel av de arbetslösa i världen. Av de 18 miljoner arbetslösa i de högt utvecklade kapitalistiska länderna utgörs 7 miljoner, dvs. 40 %, av ungdomar under 25 år. I Storbritannien är andelen 46 %, i Italien 60 %.

Den totala arbetslösheten i OECD-länderna är drygt 5 %, men för ungdomar under 25 år ca 10 %. I USA är 17 % av ungdomen under 25 år arbetslös, och bland den färgade ungdomen är arbetslösheten upp mot 40 %.

3. Hög verklig arbetslöshet även i Sverige

I februari 1978 var det officiella antalet arbetslösa enligt statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar (AKU) 92 000. Det motsvarar 2,2 % av den totala arbetskraften.

Arbetslösheten i Sverige har varit stigande sedan 1960-talet:

1965: 1,2 %

1970: 1,5 %

1975: 1,6 %

1977: 1,8 %

Men detta är bara officiella arbetslöshetssiffror. Låginkomstutredningen uppskattade att den "öppna" och "dolda" arbetslösheten i slutet av 1960-talet tillsammans uppgick till ca 1 miljon personer eller drygt 20 % av arbetskraften. I den dolda arbetslösheten ingick i beräkningen en svårsmärkt grupp bestående av deltidssamarbetande personer med önskan om heltidsarbete och partiellt eller inte alls förvärvssamarbetande personer med önskan om (mer) förvärvssarbete men utan möjlighet därtill på grund av brist på sysselsättning och/eller brist på barntillsyn på bostadsorten.

Sysselsättningen i Sverige har under 1970-talet i stort sett hela tiden varit stigande, bl. a. genom ett ökat antal förvärvssamarbetande kvinnor och invandring men också genom en ökad andel deltidssarbete.

En mycket stordel av de sysselsatta består dock av en grupp som egentligen är en arbetslöshetsgrupp. Det är personer sysselsatta med hjälp av den s. k. 25-kronan (38 100 i februari 1978), personer i beredskapsarbeten, arkivarbeten, och i skyddade och halvskyddade verkstäder. Denna grupp uppgick i februari 1978 till ca 130 000 personer. För att få en bild av den verkliga arbetslösheten bör denna grupp samt övriga i arbetsmarknadsutbildning räknas med enligt följande tabell:

	1965	1970	1975	1977
Antal arbetslösa (AKU)	44 000	59 100	67 300	75 000
Arbetsmarknadsutbildning	16 000	34 000	36 000	90 000
Beredskapsarbeten	10 000	15 000	17 000	29 000
Arkivarbete och musikerhjälp	3 000	11 000	15 000	15 000
Skyddat arbete	5 000	11 000	16 000	18 000
Halvskyddat arbete	—	1 000	8 000	11 000
Summa	78 000	131 000	159 300	238 000

Enligt denna sammanställning skulle alltså den verkliga arbetslösheten ha mer än fördubblats under det senaste decenniet och i dag uppgå till åtminstone en halv miljon människor. Då har alltså inte de personer medräknats som har deltidssarbete men vill ha heltidsarbete och de som saknar barntillsyn.

4. Stigande andel ungdomar bland de arbetslösa i Sverige

I februari 1978 var det officiella antalet arbetslösa ungdomar enligt AKU 32 000. Det motsvarar 4,9 % av arbetskraften i åldrarna 16–24 år.

Liksom den totala arbetslösheten har ungdomsarbetslösheten varit stigande sedan 1960-talet. Ungdomsarbetslösheten har dessutom sedan 1960-talet a) varit högre än den totala arbetslösheten och b) utgjort en stigande andel av den totala arbetslösheten, vilket nedanstående tabell illustrerar:

	1965	1970	1975	1977
Total arbetslöshet	1,2 %	1,5 %	1,6 %	1,8 %
Ungdomsarbetslöshet (16–24 år)	2,3 %	2,9 %	3,8 %	4,4 %
Andel arbetslösa ungdomar av den totala arbetslösheten		34 %	39 %	41 %

Detta betyder att ungdomsarbetslösheten hela tiden varit ungefär dubbelt så hög som den totala arbetslösheten, och den stigande arbetslösheten har i ökande utsträckning drabbat ungdomar.

Ungdomsarbetslösheten visar också en tendens att permanentas och ligga kvar på en hög nivå, trots tillfälliga konjunkturförbättringar. Samtidigt som den totala arbetslösheten minskade från 2,7 % 1972 till 1,6 % 1975, steg ungdomarnas andel av arbetslösheten under samma period från 36 till 39 %.

Hur stor är då den verkliga ungdomsarbetslösheten? Följande tabell ger en bild av den verkliga omfattningen:

Antal arbetslösa 16–24 år (enligt AKU)	32 000	(feb. 1978)
Arbetsmarknadsutbildning, under 20 år	20 000	(jan. 1978)
Beredskapsarbeten	29 000	(feb. 1978)
Antal förtidspensionerade	30 000	(1977)
Summa	111 000	

Denna summa innebär en underskattning av antalet ungdomar i arbetsmarknadsutbildning, och ungdomar i skyddat, halvskyddat och arkivarbete är ej medräknade. Av de ca en miljon ungdomarna i åldern 16–24 år studerar ungefär 300 000, och således ingår i arbetskraften ca 700 000 ungdomar i denna åldersgrupp. Detta innebär att *den verkliga ungdomsarbetslösheten* skulle uppgå till *minst 15 %* av arbetskraften i åldrarna 16–24 år!

Arbetslösheten drabbar speciellt vissa grupper av ungdomar. För det första är det de allra yngsta ungdomarna som har den högsta arbetslösheten. År 1977 var den relativa arbetslösheten för åldersgruppen 20–24 år drygt 3 %, för åldersgruppen 16–19 år det dubbla. För det andra drabbas de unga kvinnorna hårdare än männen, och skillnaden mellan könen har ökat under 1970-talet. År 1967 var arbetslösheten i åldersgruppen 16–19 år för männen 5 % och för kvinnorna nästan 6 %. Tio år senare – 1977 – var siffran för männen ca 5,5 % och för kvinnorna 8 %.

För det tredje är det främst lågutbildade ungdomar som drabbas av arbetslöshet. Av samtliga anmälda arbetslösa ungdomar under 25 år i september 1972 hade 75 % endast folkskola, grundskola eller motsvarande. För det fjärde slår arbetslösheten hårt bland invandrarungdomen, med ungefär dubbelt så hög arbetslöshet som för ungdomar i allmänhet. För det femte är arbetslösheten bland ungdomar i skogslänen i norra Sverige åtminstone dubbelt så stor som för ungdomar i storstadslänen och i övriga län i södra och mellersta Sverige.

B. Orsaker till ungdomsarbetslösheten

Den arbetslöshet, omfattande mer än 300 miljoner helt eller delvis arbetslösa, som finns i världen i dag är koncentrerad till de kapitalistiska länderna. I det socialistiska världssystemet är arbetslösheten avskaffad, och det råder tvärtom brist på arbetskraft. Detta är det avgörande beviset för att arbetslösheten sammanhänger med samhällssystemet och att det är det kapitalistiska systemet som skapar arbetslösheten.

Den svenska kapitalismens utveckling till statsmonopolistisk kapitalism i samband med andra världskriget har lett till en mycket kraftig koncentration och centralisation av produktion och kapital i Sverige. Koncentrationen till ett fåtal monopol i Sverige är i dag i topp internationellt sett. Under 1950- och 1960-talen har hälften av alla småföretag blivit uppköpta. I dag svarar de svenska monopolen för 90 % av Sveriges export. Denna monopolisering och samtidiga koncentration av produktionen till kusttrakterna i landets södra delar har genom nedläggningarna av mindre företag i andra delar av landet hela tiden skapat nya arbetslösa.

Kapitalismens inneboende motsättningar skapar ständigt nya kriser i systemet, som leder till ökad arbetslöshet. Grundmotsättningen mellan produktionens alltmer samhälleliga karaktär och det privata ägandet av produktionsmedlen – vilket skapar en planlöshet och anarki i produktionen – blir allt djupare och ger upphov till allt svårare ekonomiska överproduktionskriser.

Den kris vi för närvarande upplever är den djupaste ekonomiska krisen under hela efterkrigstiden. Den ekonomiska tillväxten i hela det kapitalistiska världssystemet har minskat, och industrins kapacitetsutnyttjande har successivt minskat. Detta har lett till en ökad arbetslöshet.

Under senare år har den svenska kapitalexporten ökat kraftigt. I början av 1960-talet utgjorde den ca 150 milj. kr., 1975 uppgick den till 2,3 miljarder kronor och 1976 till 3,5 miljarder kronor. Detta har direkt bidragit till en minskning av sysselsättningen inom industrin i Sverige. En allt större andel av investeringarna i svenska företag sker i de svenskägda företagen utomlands. Under perioden 1965 till 1970 minskade den svenska industrisysselsättningen med ca 18 000 anställda, medan sysselsättningen i svenskägda företag utomlands ökade med ca 35 000 anställda under samma period. Denna utveckling har också fortskridit under 1970-talet.

Det internationella storkapitalets "lösning" på den aktuella krisen i det kapitalistiska världssystemet innebär en krispolitik som attackerar de arbetande massornas levnadsstandard och som samtidigt stärker monopolens ställning. Men en sådan politik kan aldrig vända krisen utan fördjupar den endast.

En monopolvänlig åtstramningspolitik som begränsar köpkraften hos den arbetande befolkningen, som innebär nedskärningar av bostadsbyggande och hela den offentliga sektorn och den sociala servicen, en sådan politik innebär

en fortsatt stagnation i produktionen, i synnerhet inom den hemmamarknadsbaserade industrin, och bibehålllet lågt kapacitetsutnyttjande och därmed en försämring av sysselsättningsläget.

Ett ensidigt handelsutbyte med andra kapitalistiska länder, drabbade av samma ekonomiska kris, med allt starkare motsättningar dem emellan, i stället för en ökad satsning på handel med den krisfria marknaden i de socialistiska länderna, bidrar också till att förstärka arbetslösheten.

Den vetenskaplig-tekniska revolutionen skapar stora möjligheter att utveckla produktionen och förbättra människornas situation. Men för att till fullo kunna utnyttja dessa möjligheter fordras stora, samordnade och planerade ekonomiska satsningar på utbildning, forskning och teknisk utveckling. I de socialistiska länderna kan man genom den statliga planekonomin utnyttja dessa möjligheter och rationaliseringar av produktionen innebär inte något hot om arbetslöshet för de arbetande, då de frigjorda resurserna planmässigt kan användas inom nya områden.

I de kapitalistiska länderna kan den teknisk-vetenskapliga revolutionens möjligheter inte på samma sätt utnyttjas på grund av produktionens planlöshet och motsättningarna inom systemet. Enskilda företag klarar inte av de stora ekonomiska satsningar som fordras, och genom bristen på planhushållning och demokratisk kontroll över produktionen innebär rationaliseringar ofta risk för arbetslöshet.

Bristen på en tillräckligt modern och vetenskaplig allmänutbildning och yrkesutbildning för alla ungdomar minskar också möjligheterna att utveckla produktionen. De ungdomar som har den allra sämsta utbildningen drabbas dessutom speciellt av problem i produktionen.

Att just ungdomen och speciellt de unga kvinnorna och invandrarna drabbas särskilt hårt av den stigande arbetslösheten beror på deras svaga och utsatta ställning i det svenska samhället i dag. Ungdomen utgör en lätthanterlig, billig och rörlig arbetskraft genom sina svaga demokratiska rättigheter, genom bristande erfarenhet, kunskap och utbildning. Många av de rättigheter som finns för andra medborgare – t. ex. rätten till trygghet i arbetet och ersättning vid arbetslöshet – saknas eller är sämre för många ungdomar.

Den "frihet" som ungdomen ibland sägs ha innebär i dag framför allt en risk för ungdomen och en frihet för storkapitalet att utnyttja ungdomen. Denna storkapitalets frihet att utnyttja ungdomens svaga ställning ärett av de värsta exemplen på storkapitalets antidemokratiska roll, och därför är försvaret och utökandet av ungdomens demokratiska rättigheter på storkapitalets bekostnad ett av huvudområdena i hela den demokratiska kampen.

Rätten till ett arbete är den främsta rättigheten.

C. Regeringens proposition om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten

I regeringens proposition sägs det att den ekonomiska politiken är grundläggande för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. Det talas om konjunkturutvecklingen och betydelsen av strukturella förändringar inom produktionen, men egentligen diskuterar man inte de grundläggande orsakerna till ungdomsarbetslösheten.

I propositionen sägs det också att ungdomsarbetslöshet är särskilt allvarlig, då en utbredd ungdomsarbetslöshet kan komma att prägla en hel generations uppfattning om tillvaron och ge upphov till pessimism, dålig tilltro till sin egen förmåga och avståndstagande från samhället. Propositionen slår också fast att målet är arbete åt alla. Men när det sedan gäller de konkreta åtgärder som regeringen föreslår, visar det sig att man i verkligheten inte är beredd att skapa ett enda nytt verkligt arbete!

Regeringens proposition innebär förslag om förstärkt arbetsförmedlingsverksamhet, fortsatt och ökad satsning på beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning, särskilda bidrag för introduktionskurser till gymnasieskolan för invandrarungdomar och en mindre försöksverksamhet med yrkesutbildning i form av varvade teoretiska studier och praktiskt arbete. Dessutom föreslås en kartläggning av behovet av praktikplatser, men däremot är man inte beredd att lagstifta för att få fram praktikplatser.

Regeringens förslag om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten leder inte närmare målet arbete åt alla. Det angriper inte de grundläggande orsakerna och skapar inte bättre förutsättningar för framtiden. I stället permanentar man en ungdomsarbetslöshet på mer än 100 000 ungdomar men försöker dölja den genom att ordna sysselsättningsterapi i stället för verkliga arbeten och en ordentlig utbildning.

Att regeringen inte är beredd att göra någonting åt ungdomsarbetslösheten är tyvärr inte förvånande utan endast ytterligare ett bevis för att regeringens politik genomgående förverkligar de stora monopolens intressen och går emot det arbetande folkets intressen och rättigheter. Arbetslösheten är till nytta för monopolen, den skapar en rörlig och lättutnyttjad arbetskraft för konjunkturuppgångar, för situationer då kapitalet hittar nya marknader samt i samband med strukturförändringar. Men de sociala och politiska rörelser som arbetslösheten på 1930-talet gav upphov till har lärt monopolen att en öppen arbetslöshet är farlig. Därför strävar man till att med statens hjälp på olika sätt dölja den verkliga arbetslösheten i form av en kortsiktig och planlös utbildningsverksamhet och tillfälliga beredskapsarbeten. Det är denna linje regeringen förverkligar.

D. Kommunisternas linje och förslag till åtgärder

Arbetarpartiet kommunisternas principiella linje beträffande åtgärder mot ungdomsarbetslösheten är följande.

För det första är det möjligt att slutgiltigt avskaffa ungdomsarbetslösheten endast genom upprättandet av ett socialistiskt samhällssystem i Sverige.

För det andra är en grundläggande förutsättning för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten att det skapas en demokratisk planering, styrning och kontroll över samhällsliv och produktion. Ungdomens demokratiska rättigheter och rätten till arbete åt alla måste slås fast i lag och garanteras i praktiken.

För det tredje måste den ekonomiska politiken få en sådan inriktning att den gynnar det arbetande folkets intressen och stimulerar produktionen och sysselsättningen genom bl. a. en förstärkt köpkraft hos de arbetande. Denna ekonomiska politik måste också sätta stopp för kapitalexporten och kraftigt öka handeln med de socialistiska länderna. Genom bl. a. en kraftig nedskärning av militärutgifterna skall resurser frigöras för en utbyggnad av den offentliga sektorn. I vår motion om riktlinjerna för den ekonomiska politiken utvecklas detta alternativ ytterligare.

För det fjärde måste det upprättas en produktionsplanering för att kunna utveckla produktionen och öka antalet jobb. En sådan plan måste sätta upp målsättningar och anvisa medel för en planmässig utbyggnad av produktionen, bostadsbyggandet, den sociala servicen, kommunikationer, energiproduktion etc. Den måste innefatta en demokratisk nationalisering av nyckelsektorer i samhället, en demokratisk regionalpolitik som skapar regional balans inom landet och avsätter tillräckliga resurser till forskning och tekniskt utvecklingsarbete för övergång till modernare teknologi.

För det femte måste utbildningsverksamheten byggas ut och göras mer modern och planmässig i förhållande till produktionen. Alla ungdomar måste garanteras en modern och vetenskaplig allmänutbildning och en kvalificerad yrkesutbildning som svarar mot den teknisk-vetenskapliga revolutionens möjligheter och det arbetande folkets behov.

För det sjätte måste alla arbetslösa ungdomar garanteras en ekonomisk och social trygghet utan diskriminerande bestämmelser på grund av ålder eller liknande.

Hemställan

I enlighet med ovanstående hemställer vi
att riksdagen uttalar sig för

1. att omedelbara åtgärder i den ekonomiska politiken i enlighet med motionen 1977/78:316 om riktlinjer för den ekonomiska politiken vidtas,
2. att regeringen under våren 1978 upprättar en första produktionsplan för en planmässig ökning av sysselsättningen för samhällsnyttig verksamhet, innefattande bl. a. en kraftig ökning av bostadsbyggandet och utbyggnad av hälso- och sjukvård, social service såsom daghemsbyggande och kollektiva

kommunikationer och att denna plan revideras och utökas successivt till att omfatta allt större sektorer av produktionen,

3. att en omedelbar ökning av utbildningsplatserna i gymnasieskolan genomförs och en utredning tillsätts för att förbereda införandet av en för alla ungdomar gemensam och obligatorisk skola som ger både en god allmänbildning och en verklig yrkesutbildning,
4. att allmän arbetslöshetsförsäkring utan diskriminerande undantag för ungdomar införs omedelbart,
5. att förbättra yrkesskadeförsäkringen för AMU-eleverna, dvs. att de får samma skydd under resor till och från utbildningen och under teoretisk utbildning som under arbete,
6. att införa facklig vetorätt mot permitteringar och avskedanden,
7. att utöka hemspråksundervisningen i förskola, grundskola och gymnasium för invandrarbarn och -ungdomar.

Stockholm den 17 april 1978

ROLF HAGEL (apk)

ALF LÖVENBORG (apk)

